

Kjennetegn ved positivt avvikende samarbeidsprosesser

Characteristics of positive deviant collaborative processes

Mette Sønderskov

postdoktor, Institutt for organisasjon, ledelse og styring, Høgskolen i Innlandet

mette.sonderskov@inn.no

Steven Connolley

førsteamanuensis, Institutt for sosialvitenskap og veiledning, Høgskolen i Innlandet

steven.connolley@inn.no

Ingjerd Thon Hagaseth

universitetslektor, Institutt for industriell økonomi og teknologiledelse, NTNU

ingjerd.t.hagaseth@ntnu.no

Sigrid Myklebø

førsteamanuensis, Institutt for sosialvitenskap og veiledning, Høgskolen i Innlandet

sigrid.myklebo@inn.no

Lene Nyhus

førsteamanuensis, Institutt for pedagogikk – Lillehammer, Høgskolen i Innlandet

lene.nyhus@inn.no

Ellen Nettet Mælan

førsteamanuensis, Institutt for pedagogikk ved lærerutdanningene, Høgskolen i Innlandet

ellen.malan@inn.no

Sammendrag

Ungt utenforskap er en kompleks samfunnsutfordring som det er behov for å finne nye løsninger på. Derfor etablerte Kongsvingerregionen et prosjekt, som anvendte tilnærmingen «positive deviance» (PD). Prosjektet utforsket positivt avvikende praksiser blant involverte aktører i tilfeller der unge har lyktes med å komme i utdanning eller arbeid til tross for ulike risikofaktorer eller sårbare livssituasjoner. Positive avvik kan forstås som virkningsfulle løsninger som enkeltindivider eller grupper finner med de ressursene som er tilgjengelige. Tilnærmingen bygger på et «bottom-up»-perspektiv, der ungdommer selv, og relevante aktører rundt dem, identifiserer de positive avvikene. Basert på to caser fra prosjektet, og til sammen sju intervjuer, har et tverrfaglig forskerteam sett på hva som kan kjennetegne positivt avvikende samarbeidsprosesser. Vi har gjennomført en tematisk innholdsanalyse, inspirert av kritisk realistisk teori, for å belyse problemstillingen: Hva kan kjennetegne positivt avvikende samarbeidsprosesser ved oppfølging av unge med risiko for utenforskap, basert på erfaringer fra to konkrete caser? Resultatene viser en klar sammenheng mellom sentrale disposisjonstemaer på tvers av casene.

Utnyttelse av strukturelt handlingsrom, interpersonlig helhetskompetanse og evne til å skape en kontekst for tillit synes å være avgjørende i samhandling mellom de involverte aktørene.

Nøkkelord

ungt utenforskap, positive avvik, samarbeid, samfunnsfloker

Abstract

Youth outsidership is a complex social challenge for which there is a need to find new solutions. Therefore, the Kongsvinger region established a project which used the 'positive deviance' (PD) approach. The project explored positive deviant practices among actors involved in cases where young people have succeeded in getting into education or work despite various risk factors or vulnerable life situations. The PD approach is based on a 'bottom-up' perspective, where young people themselves, and relevant actors around them, identify positive deviant practices. On the basis of two cases and a total of seven interviews, an interdisciplinary research team has looked at what characterizes positively deviant collaboration processes. We have carried out a thematic content analysis, inspired by critical realist theory, to shed light on the issue: what characterizes positive deviant collaborative processes in the follow-up of young individuals at risk of outsidership with these two cases? The results show a clear connection between central dispositional themes across the two cases. Utilization of structural room for action, overall interpersonal competence, and the ability to create a context for trust seem to be decisive characteristics of the collaborative processes.

Keywords

youth outsidership, positive deviance, collaboration, wicked problems

Introduksjon

I 2019 sto om lag 110 000 unge under 30 år utenfor arbeid, utdanning og arbeidsrettede tiltak i Norge (Fyhn et al., 2021). Selv om Norge er blant landene i Europa med lavest andel unge i kategorien NEET ('Not in Employment, Education or Training'), har andelen unge uføretrygdede blitt fordoblet fra 2013 til 2019 (Sveinsdottir et al., 2018). Økningen er urovekkende da unge med uføretrygd risikerer å bli varig ekskludert fra arbeidslivet, noe som får store konsekvenser både for enkeltindividene og for samfunnet som går glipp av viktige ressurser (Bråten & Sten-Gahmberg, 2022). Til tross for mange ulike satsinger, er ungt utenforskap fortsatt en utfordring velferdsstater trenger å finne nye løsninger på (Frøyland, 2020; Mawn et al., 2017), fordi løsningene som så langt har vært prøvd ut ikke har vært gode nok (Frøyland & Pedersen, 2019).

I forskning på unge som havner utenfor arbeidslivet har det vært stor oppmerksomhet på kartlegging av individuelle risikofaktorer, for eksempel sosioøkonomisk status og familiebakgrunn, avbrutt skolegang, dårlig psykisk helse og psykososiale problemer (Forsslund & Liljeberg, 2020; Fyhn et al., 2021). Studier har i mindre grad vektlagt beskyttende faktorer og suksesshistorier der unge kommer tilbake til utdanning eller jobb fra en marginalisert posisjon. En nyere sammenstilling av nordisk forskning peker på behov for studier som undersøker hvorfor det går bra med noen, og hva som kjennetegner dem, deres miljø og omgivelser, samt bistanden de har fått (Frøyland et al., 2022, s. 139). Fordi mange av de unge trenger samtidig hjelp fra flere tjenester, antas samarbeid over sektor- og tjenestegrensene, å være av avgjørende betydning (Kindt & Strand, 2020). Tidligere forskning viser imidlertid at samarbeid kan være utfordrende, og at det er behov for mer kunnskap f.eks. om hva som kan være hemmende og fremmede faktorer i samarbeidsprosesser (Sønderskov et al., 2022).

Seks kommuner i Kongsvingerregionen etablerte prosjektet Ung inkludering for å jakte på nye løsninger for å forebygge og redusere utenforskap. Prosjektet anvendte innovasjonstilnærmingen «positive deviance» (PD), der man utforsket positivt avvikende praksiser, det vil si aktører som har lykkes bedre enn forventet ut fra utfordringsbilde og ressurstilgang (Pascale et al., 2010). PD innebærer et «bottom-up»-perspektiv, der de unge selv

og relevante personer fra praksisfeltet identifiserer positive avvik. Artikkelen baseres på analyse av to caser hvor unge i sårbare livssituasjoner har fått oppfølging fra offentlige tjenester eller andre frivillige eller private aktører, som har bidratt til at de har lyktes på tross av høy risiko for utenforskap. Følgende problemstilling belyses: *Hva kan kjennetegne positivt avvikende samarbeidsprosesser ved oppfølging av unge med risiko for utenforskap, basert på erfaringer fra to konkrete caser?*

Tidligere forskning og teoretisk rammeverk

Innenfor fagfelt som sosiologi og psykologi, har forskning på avvik typisk fokusert på negative avvik, altså hvem som faller utenfor normen (Herington & van de Fliert, 2018). Positive deviance (PD) fokuserer i stedet på positive avvik, ved å undersøke handling og praksiser i saker der man lykkes. Tilnærmingen skiller seg fra resiliensforskning, som utforsker hvordan individuelle og sosiale faktorer kan bidra til individers robusthet i utsatte situasjoner (Borge, 2018, s. 19). PD-tilnærmingen tar utgangspunkt i at det alltid eksisterer noen individer eller grupper som finner bedre løsninger enn andre, til tross for lik tilgang til ressurser. Disse «noen», og deres handlinger og praksiser, kan defineres som positive avvik.

PD kan brukes som *et teoretisk konsept*, for å få økt kunnskap om hvordan og hvorfor positive avvik oppstår, inkludert omstendighetene de oppstår under, noe som kan gi viktige kunnskapsbidrag om den sosiale verden. PD kan også brukes som *en praktisk strategi* som kan anvendes til å løse komplekse sosiale problemer (heretter kalt 'sosiale floker'). Lokalsamfunn kan bruke PD til å avdekke erfaringskunnskap som allerede eksisterer, og finne måter å forsterke denne på gjennom kollektive samarbeids- og læringssprosesser (Pacale et al., 2010; Sternin, 2002). I denne studien har vi spesielt vært opptatt av PD som teoretisk konsept, og har undersøkt hva som kjennetegner samarbeidsprosessene i to konkrete PD-caser.

Samarbeid om sosiale floker kan ses på som en kompleks prosess med en rekke samvirkende faktorer (Germundsson, 2011). Kompleksiteten er knyttet både til selve «problemet», og til samarbeidet om problemet. Det er imidlertid risiko for at bevisstheten om det komplekse forsvinner, når ulike samarbeidstiltak fremstilles som enkle svar på utfordringer med fragmenterte og dårlig koordinerte tjenester. Man risikerer å overse gjenstridigheten i det Rittel and Webber (1973) kaller for 'wicked problems'. Slike samfunnsfloker, som ungt utenforskap er eksempel på, innebærer ofte konkurrerende forståelser av hva det aktuelle problemet er, og dermed også av hvilke løsninger som er hensiktsmessige. Eksempelvis har det vært diskutert om utenforskap blant unge kan tilskrives en reell økning av sykdom og psykiske helseplager, eller om det skyldes en økt tendens til å individualisere og sykeliggjøre konsekvenser av strukturelle utfordringer, som for eksempel fattigdom (Markussen & Røed, 2020).

Samarbeidstiltak vil alltid kunne føre til *økt* kompleksitet, fordi det tilfører flere variabler til en situasjon, uten at det nødvendigvis forbedrer koordineringen av tjenestene (Oleson & Lo, 2022). Når instanser med forskjellige faglige tilnærminger, mål og kulturer skal samarbeide, oppstår det reelle og praktiske vanskeligheter som kan hemme innsatsen (Sønderskov et al., 2022). Samarbeid kan være tidsbesparende ved at riktig hjelp gis raskere, men kan også være tidkrevende og bidra til at hjelperne blir mindre tilgjengelige for brukerne (Pedersen, 2021). Ulik forståelse av utfordringen, ulike profesjonskulturer, urealistiske forventninger, lite kunnskap om hverandre og manglende samhandlingskompetanse kan være hindringer for å lykkes med samarbeid på tvers av profesjoner og

tjenester (Winsvold, 2011). Tjenesteutøveres holdninger til og praktisering av taushetsplikt kan også skape utfordringer (Stang et al., 2013). Videre kan samarbeid bli vanskelig når deltakerne har uklare roller og ansvarsområder, og når kommunikasjonen ikke er preget av åpenhet og gjensidig respekt (Johannessen et al., 2019; Mælan et al., 2019; Ødegård & Willumsen, 2021). På grunn av dette kan man normalt ikke forvente vellykkede samarbeidsprosesser.

En måte å få økt kunnskap om hva som kan kjennetegne positivt avvikende samarbeidsprosesser, er ved å analysere caser hvor samarbeidet har lyktes til tross for ovennevnte utfordringer. I analysene kan det være nyttig å ikke bare utforske aktørenes atferd, men også deres intensjoner, presupposisjoner (verdier, holdninger etc.) og rammer (Nyhus, 2011). Sosiale strukturer utgjør overordnede rammer og er allerede til stede forut for enhver prosess, samtidig som prosessene og aktørenes handlinger også bidrar til at strukturene videreføres eller endres (Jakobsen, 2021). For å kunne forklare noe av kjernen i det som kjennetegner samarbeid som lykkes, er det ifølge Paulsen (2008) tre interpersonlige kompetanser hjelpere trenger for å kunne veilede andres forandningsprosesser: 1) respekt for brukers verdighet og interesser, 2) medfølelse og rettferdig autoritetsutøvelse og 3) engasjement i brukers kompetanser og behov.

Metode

I prosjekt Ung inkludering var hovedspørsmålet hvilke positivt avvikende praksiser som finnes blant unge i sårbare livssituasjoner og aktører som er involvert for å hjelpe. Sikt har vurdert grunnlag til å behandle personopplysningene i forskningen som lovlig (referansenummer 460591). Vi har studert to eksempler på positivt avvikende samarbeidsprosesser, som flere fagpersoner (i samtaler med prosjektets medarbeidere) selv pekte på som atypiske i positiv forstand; det dreier seg om samarbeidsprosesser der man har klart å finne virkningsfulle løsninger, til tross for stor kompleksitet knyttet til både utfordringer og behov. Det er altså ikke prosjektmedarbeiderne eller forskere som har valgt ut disse casene, men aktører i praksisfeltet som har vært direkte involverte som fagpersoner eller tjenestemottaker i disse. Det ble gjennomført individuelle intervjuer med syv involverte aktører, som det ble tatt lydopptak av. Tre intervjuer belyser den første casen, fire intervjuer belyser den andre. Informantene presenteres under beskrivelsen av hver case i resultatdelen. Prosjektmedarbeiderne brukte en semistrukturert guide, som tok utgangspunkt i den konkrete casen (og informantens rolle i denne). Informantene ble bedt om å fortelle om saken; når vedkommende ble involvert, hvilken rolle vedkommende hadde, og hvem andre som var involverte. Deretter ble informantene spurt om hva som helt konkret skjedde (hva, når, hvordan, hvorfor), hva som var grunnen til at man lyktes, samt om hva som ble gjort i denne saken, sammenlignet med andre saker der man ikke får det til. Hensikten var å undersøke hva som hadde skjedd underveis i prosessen; hvem som hadde bidratt til et positivt avvikende samarbeid, samt identifisere hvilke konkrete praksiser som kjennetegner hver case. Det ble deretter laget brukerreiser for å illustrere prosessene i de to casene, og disse ble videre brukt inn i en workshop for å utforske praksisene nærmere sammen med aktører fra praksisfeltet.

Intervjuene ble transkribert og et tverrfaglig team med seks forskere delte seg i to grupper og analyserte casene hver for seg. Første skritt i analysen var å identifisere konkrete praksiser i hver case, noe som først ble gjort individuelt, deretter i de to gruppene, for til slutt å komme frem til en liste med 67 korte praksisbeskrivelser i fellesskap. For å validere praksisbeskrivelsene, ble disse lagt frem for fem tverrfaglig sammensatt

ressursgrupper på en workshop. Hver av gruppene besto av 6–10 fagpersoner fra ulike tjenester og organisasjoner i regionen (bl.a. NAV, barnevern, skole, helse og frivillig sektor). I tillegg deltok 2–5 ungdommer, som enten selv hadde hatt erfaring med utenfor-skap eller som var til stede i kraft av å være ung. Det var en forsker til stede i hver av gruppene, da PD-praksisbeskrivelsene ble diskutert. Inspirert av Singhal et al. (2020), ba forskerne deltakerne på workshopen å vurdere praksisbeskrivelsene som enten vanlige, uvanlige eller svært uvanlige praksiser. Flere ganger underveis oppsto det uenigheter mellom fagpersonene og ungdommene, fordi førstnevnte var raske med å konkludere at «dette gjør vi alltid», mens de unge ikke var enige. Diskusjonene handlet om forskjellen (og spennet) mellom intensjoner om å gjøre noe, og det å faktisk ha en atferd som samsvarer med disse.

Av de 67 var det 11 beskrivelser som to eller flere ressursgrupper vurderte til å være svært uvanlige. Disse er vist i Tabell 1 under.

Tabell 1. Validerte PD-utsagn

PD1	Vurdere alternative opplæringsarenaer allerede i grunnskole
PD2	Tenke bredere geografisk, bruke hospitering i bedrifter i andre deler av landet
PD3	Ikke lese mappen til nye barn og unge før det har gått noen uker
PD4	Vise menneskelig kontakt, ved å for eksempel impulsivt gi elever en klem
PD5	Gi unge ansvar og lederoppgaver
PD6	Ikke bare ha fokus på opplæring/arbeid, men alt som har betydning i livet, som kosthold, personlig hygiene, spillevaner, hverdagsøkonomi og hva som er vanlig i samfunnet
PD7	Sikre åpenhet i kommunikasjonen, blant annet ved å sende kopi av svar til foreldre når barnevernet ber om opplysninger
PD8	Få samarbeidet med andre instanser i gang uten å bruke tid på byråkrati (alle «kaster alt de har i hendene» og prioriterer en konkret familie)
PD9	Én fagperson tar hovedansvaret og passer på at alle rundt gjør det de skal til riktig tid
PD10	Ingen av de involverte fagpersonene slipper taket i saken
PD11	Normalisere barnevernstiltak, blant annet ved å kalle det «bonusfamilie» istedenfor fosterhjem

Neste skritt i analysen var å gjennomføre en tematisk analyse av intervjuene. I analyseprosessen har vi latt oss inspirere av kritisk realisme (Jakobsen, 2021) og skillet mellom 1) det empiriske (det vi studerer), 2) det faktiske (hendelser) og 3) strukturer og mekanismer (underliggende krefter), for å søke forklaringer på hvorfor den sosiale virkeligheten ser ut som den gjør, inkludert hva som fremmer eller hemmer positive avvik. For å identifisere de tre domeneene har vi skilt mellom tre typer temaer i analysen, slik Wiltshire and Ronkainen (2021) gjør: *Erfaringstemaer* – subjektive synspunkter som intensjoner, tro, håp, bekymringer og følelser, *slutningstemaer* – konseptuelle omskrivninger ved bruk av mer abstrakt språk og begreper som kan brukes til å forstå det empiriske, og *disposisjonstemaer* – (teorier om) egenskaper og krefter som må eksistere for å produsere fenomenene som studeres. Også her startet vi med å kode intervjuene individuelt, for deretter å jobbe sammen i forskergruppene for å komme frem til felles erfaringstemaer i hver av casene. Erfaringstemaene dreier seg om det empirisk erfarte informantene snakker om f.eks. hva det er de helt konkret gjorde i samarbeidet, inkludert det de forteller om intensjonene bak. Deretter møttes forskergruppen for å sammenstille og drøfte de ulike erfaringstemaene på tvers, og kom i fellesskap frem til åtte slutningstemaer som karakteriserer begge caser. Slutningstemaene er mer abstrakte kategorier, som ikke er direkte observerbare, men er

et resultat av våre tolkninger. I overgangen fra slutningstemaer til disposisjonstemaer er hovedspørsmålet hvilke underliggende strukturer og mekanismer som kan gi mening til det som er observert og beskrevet i slutningstemaene og erfaringstemaene. Dette er en kreativ prosess hvor all kunnskap om temaene vi studerer og relevant teori kan anvendes (Wiltshire & Ronkainen, 2021), og vi brukte derfor mye tid på å diskutere mulige disposisjonstemaer i forskergruppen. Sammenhenger mellom erfaringstemaer, slutningstemaer og disposisjonstemaer fremgår i Tabell 2. Refleksivitet, dvs. forskeres bevissthet om hvordan de selv påvirker forskningen i alle faser, er sentralt for at kvalitative studier skal være metodologisk holdbare (Pillow, 2003). Dette gjelder også for team (Berger, 2015; Rankl et al., 2021), og team-refleksivitet vil i tillegg forbedre teamets fungering (Barry et al., 1999). Vi har søkt å komme frem til et 'interpretative us', med en felles forståelse av dataene som ikke kan reduseres til hvert enkeltmedlem. Refleksive prosesser fant sted i form av uformelle samtaler i gruppemøter.

Tabell 2. Disposisjonstemaene med eksempler på erfaringstemaer og slutningstemaer

Eksempler på erfaringstemaer	Slutningstemaer	Disposisjonstemaer
Alternative arenaer for opplæring blir etablert og utnyttet, og man ser muligheter utover tradisjonelle geografiske grenser	Fleksibilitet	1) <i>Utnyttelse av strukturelt handlingsrom</i>
Samarbeid settes i gang uten byråkratiske hindre som kan forsinke prosessen		
Det å tørre å prøve noe annet	Personlig mot	
Starte samarbeid så tidlig som mulig, investere tid i samarbeidet og være tilgjengelig	Produktiv tidsbevissthet i samspillet	
En tar hovedansvar, samtidig som andre ikke slipper taket	Fleksibelt samspill ut fra felles intensjon	2) <i>Interpersonlig helhetskompetanse</i>
Jobbe med helheten (familien), være opptatt av det hele mennesket (kosthold, personlig hygiene, spillevaner etc.) og ta utgangspunkt der den andre er	Helhetsbevissthet	
Bruke tid for gradvis oppbygging av tillit	Relasjonsbygging	3) <i>Kontekst for tillit</i>
Unngå å forhåndsdømme, vise verdighet og integritet	Anerkjennelse	
Planlegge fremover i tid	Forutsigbarhet	

En svakhet ved studien er at den er basert på intervjuer med kun syv informanter. Resultatene kunne ha sett annerledes ut dersom det hadde blitt inkludert flere informanter fra hver case. Vi vurderer likevel at utvalgets synspunkter og erfaringer gir oss dybdeinnsikt i samarbeidsprosessene. Casestudier fungerer godt som «eksempelets makt» (Flyvbjerg, 2006), men resultatene kan ikke automatisk generaliseres til å gjelde andre samarbeidsprosesser i andre kontekster (Eisenhardt & Graebner, 2007). Hver kontekst er unik, og det går ikke an å utvikle generelle «oppskrifter» på hva en skal «gjøre» på (den empiriske) overflaten. De teoretiske forslagene kan derimot overføres analytisk (Gobo, 2014; Yin, 2003), i dette tilfellet ulike kjennetegn ved de positivt avvikende samarbeidsprosessene

reformulert i teoretiske termer. Sagt med andre ord: Det er grunn til å tro at underliggende strukturer og mekanismer som bidrar til positivt avvikende praksiser i casene, også kan være gjeldende i andre prosesser og kontekster. Dette dreier seg blant annet om intensjoner, presupposisjoner (f.eks. verdier og holdninger) og rammer (Nyhus, 2011). En fordel med å gå dypt inn i bare to caser, er at vi kunne se nærmere på hva som faktisk ble gjort i praksis – og ikke bare på intensjoner og det informantene snakker om at man bør gjøre i denne type saker. I analysen har vi både tatt utgangspunkt i PD-praksisene (tabellen over) og i erfaringstemaer som kom frem i forskerteamets analyser av casene (under). Erfaringstemaene er analysert videre til åtte sammenstilte slutningstemaer og deretter til tre mulige disposisjonstemaer, som blir presentert og drøftet nedenfor.

Analyse og resultater

Case: Alternativ opplæringsarena

En gutt i 8. klasse strever faglig og opplever lite mestring. Han trives ikke og fraværet øker. Kontaktlærer følger opp ekstra, men gutten får lite utbytte av skoledagene. I starten av 9. trinn har gutten et første møte med «Inn på tunet». Både elev og skole er i utgangspunktet litt skeptiske, men etter oppstart viser det seg raskt å fungere bra. Gutten får mer lyst til å lære og økt kunnskapsutbytte for første gang på flere år. Driveren av Inn på tunet-gården bruker de første månedene på å bygge tillit. Gutten begynner forsiktig med en dag i uken, men øker raskt til tre. Det er fokus på rutiner i hverdagen: ukestruktur, spise, legge seg, sove osv. Kaffekoppen og frokost/lunsj rundt kjøkkenbordet er viktig. Gutten går fra 85% til 0% fravær. Læreren følger opp gutten to dager i uken, og læreplaner tilpasses de praktiske oppgavene på gården. I løpet av ett år viser gutten seg å bli en dyktig arbeidskar, som i tillegg har lederevner som aldri kom frem i klasserommet. Ved avslutning i 10. trinn får han et skriftlig dokument som forteller hva han har lært og oppnådd. Gutten drømmer om å jobbe på oljeplattform, og via Inn på tunet-gården får han tilbud om å hospitere i et kjølefirma, som jobber både på land og offshore. Han begynner der som lærling, får godskrevet ett års praksis fra Inn på tunet-gården i et fireårig praksisløp til fagbrev som industrimontør, og er i dag i lønnet arbeid.

Informantene i denne casen er guttens kontaktlærer, en PPT-rådgiver og driveren av Inn på tunet-gården. Casen blir av de involverte fagpersonene beskrevet som positivt avvikende, både fordi gutten kom i jobb til tross for ulike risikofaktorer, men også fordi man faktisk lyktes med å finne en alternativ opplæringsarena og fikk etablert et vellykket tverrprofesjonelt samarbeid.

Det er en svært uvanlig praksis at man vurderer alternative opplæringsarenaer allerede tidlig på ungdomstrinnet (PD1). I denne casen fremstår det å tenke litt utenfor boksen som en viktig forklaring på at casen avviker fra normen. Det å ta en sjanse og se hvordan det går er bedre enn ikke å gjøre noe. «Det er noen ganger du kan 'bend the rules' lite grann», sa PPT-rådgiveren. Dette gjelder også når det gjelder arbeidspraksis. I denne casen får gutten hospitere i en bedrift i en annen landsdel – noe som også er svært uvanlig (PD2)

Mye ser ut til å handle om grunnleggende verdier og holdninger, og i hvilken grad de voksne klarer å være åpne og nysgjerrige i møte med elevene. Det kommer frem i casen at noen lærere velger å ikke lese mappen til nye elever før det har gått tre ukers tid, for å unngå å forhåndsdomme dem (PD3).

PPT-rådgiveren forteller at «Han viste jo veldig tidlig også da, denne gutten, at han tok ansvar. Så han hadde jo noe i seg som ikke hadde syntes på skolen [...]». PPT-rådgiveren

fremhever viktigheten av den menneskelige kontakten og det å vise at man virkelig bryr seg, og «ikke bli så profesjonell at du har masse på en armlengdes avstand, rett og slett, det er jo mennesker vi driver med». PPT-rådgiveren hadde impulsivt gitt en elev en klem. Å vise menneskelig kontakt på denne måten ble også kategorisert til å være svært uvanlig praksis (PD4).

Et helt sentralt element i casen er de involverte aktørenes evne til å møte gutten på hans premisser. Det å bidra til at eleven får en god start, og kontinuerlig ta utgangspunkt i hans interesser, er avgjørende. Casen viser hvordan elever kan vokse og få tillit til seg selv, når de får oppgaver de mestrer. Driveren av Inn på tunet fremhever viktigheten av å gi ungdom ansvar og lederoppgaver, noe som også kategoriseres som uvanlig praksis (PD5).

Hvis du hele tiden får høre at du ikke duger, så vil du heller aldri tro at du får det til. Så det handler om å bygge opp en gjensidig tillit og respekt.

Gradvis tillitsbygging skal ofte gjøres mot et bakteppe av mistillit og tidligere negative erfaringer, både hos eleven og foreldrene. Ifølge driveren av Inn på tunet, tar det mellom tre og seks måneder å opparbeide gjensidig tillit, som bygges gjennom at eleven både kan stole på seg selv, og stole på den som skal hjelpe.

Du må begynne på det som er deres utgangspunkt. Ikke tenke hvordan du vil det skal være. Du må begynne der de er, og ta dem dønn alvorlig. Det tror jeg er det aller viktigste. Du må skape en trygghet som er forutsigbar, og de vet at det er det samme i morgen som i dag. At du ikke lurer dem og at du holder alle avtalene du gjør. Det er viktig altså. De er vant til å bli lurt, de er vant til å få motgang, de er vant til å få kjeft.

Et annet sentralt element er betydningen av tid. Det å bruke nok tid på småprat og uformelle interaksjoner, både når man jobber sammen og i pausene, er noe Inn på tunet-driveren er svært opptatt av:

Du må ned og prate med dem, og det tar så lang tid og krever så mye før de i det hele tatt tør å stole på deg. [...] Og når du jobber fysisk sammen [...] da må du vri samtalen så du er innom det ganske ofte, det de er interessert i og kan litt om og har lyst til å prate litt om.

Videre handler det også om å utvide perspektivet til den unge – ikke fokusere kun på opplæring/arbeid, men på for eksempel kosthold, personlig hygiene, spillevaner, hverdagsøkonomi og hva som er vanlig i samfunnet (PD6).

Case: 12 aktører

En mor som nettopp har fått sitt tredje barn blir innkalt til helsestasjonen og begynner å lufte noen tanker. Hun er sliten og gråter ofte, i tillegg har hun flere diffuse smerter. Helsesykepleier henviser mor til familieavdelingen og «home-start». Mor bekymrer seg for eldstebarnet på 7 år, som hun tror blir mobbet. Barnet vegrer seg for å gå på skolen. Mor har selv blitt mobbet, og har mange vanskelige tanker rundt dette. Hun opplever at hun ikke klarer å hjelpe barnet sitt. Skolens avdelingsleder har samtaler med barnet, og avdekker at ting ikke er helt på stell hjemme. Mor blir tatt med til lege og diagnostisert med alvorlig depresjon, noe som fører til innleggelse på DPS og plassering av barna i

et beredskapshjem (hos bekjente). Dette fungerer bra, og det etableres tett samarbeid mellom barneverntjenesten, DPS, mor, beredskapshjemmet, skolen, familiekontoret og helsesykepleier. Når mor utskrives, flytter barna hjem. Det blir laget en detaljert plan for hvordan familien skal komme seg igjennom sommeren med hjelp fra familiekontoret og Frelsesarmeens tilbud om å delta på turer og andre aktiviteter. Mor rådes til å bryte med faren til barna, som ikke er til hjelp i situasjonen de står i. Samlivsbruddet fører imidlertid til økonomiske utfordringer, som forverrer mors tilstand. Barnevernet foreslår at barna flyttes ut, og at besøkshjemmet blir et nytt beredskapshjem. Da raser verden sammen for mor, og hun vurderer å ta livet sitt. Home-start-kontakten fanger opp alvoret, og følger mor til DPS hvor hun så blir tvangsinnlagt. Mye tid brukes på å få mor til å akseptere situasjonen hun er havnet i. Etter utskrivelse kommer mor tilbake i jobb, og har som mål at barna skal være hos henne 50/50, slik at beredskapshjemmet blir et «bonushjem».

Informantene i denne casen er moren som trenger bistand, avdelingslederen på barnas skole, home-start-kontakten og en helsesykepleier. Casen beskrives som positivt avvikende fordi det ble etablert et velfungerende tverrprofesjonelt samarbeid mellom 12 ulike aktører. Til tross for en svært vanskelig livssituasjon, opplevde moren å få god og helhetlig støtte.

Informantene fremhever hvordan alle har jobbet for å skape et tillitsforhold til mor og barna. Mor beskriver følelsen av at alle som samarbeider om å hjelpe henne vil at det skal gå bra med familien, og at hun har opplevd varme og omsorg underveis i den vanskelige tiden: «Man er veldig avhengig av forutsigbarhet og at man føler seg trygg på at det man er lovet det kommer til å skje». Det er ikke bare overfor familien det skapes tillit. De som samarbeider understreker også behovet for tillit mellom profesjonelle som betydningsfullt for å få samarbeidet til å fungere. For eksempel sier helsesykepleieren:

Jeg ser jo at det handler om at man jobber tett sammen, og at de som jobber sammen også har en sånn ... Vi har jo jobbet ut noe på forhånd som gjør at vi stoler på hverandre da, i samarbeidet.

Et sentralt element i hvordan tillit opparbeides over tid er en åpen kommunikasjon mellom profesjonelle og familiemedlemmer. Helsesykepleier understreker hvor viktig det er å fortelle ting som det er, men med omsorg:

Jeg tror man kan gi alle beskjeder i hele verden jeg, bare man gjør det med varme, omsorg og riktig intensjon. Så lenge foreldrene forstår at dette er for at barnet skal ha det best mulig og at du er villig til å gå sammen med dem hele veien, så kan du si hva som helst, virkelig.

Helsesykepleier beskriver videre hvordan hun sikrer åpenhet i kommunikasjonen blant annet ved å sende kopi av svar til foreldre når barnevernet ber om opplysninger (PD7), og ved å informere foreldre om innsynsrett i journaler:

De vil alltid ha kontroll på hva vi driver med, for vi lyver ikke i journalen. Der forteller jeg akkurat hva som har skjedd. Jeg lyver ikke i møte med foreldre heller jeg. Om det er ubehagelig, det bryr jeg meg ingenting om. Det er viktigst for meg at jeg alltid sier sannheten.

Kommunikasjonen mellom de profesjonelle fremheves også, og flere nevner hvor viktig det er at taushetsplikten ikke hindrer dem fra å samarbeide. For eksempel uttrykker helsesykepleier hvordan det kan løses: «Innhent samtykke fra foreldrene, så kan vi snakke om alt, for da er det greit.»

Å handle raskt og få samarbeidet i gang uten å bruke tid på byråkrati er også omtalt som viktig av de profesjonelle aktørene i denne casen. Det er faktisk mulig at alle kaster alt de har i hendene og prioriterer én konkret familie, selv om dette er en uvanlig praksis (PD8). Mor uttrykker det slik:

Alle var veldig ivrige på å komme i gang, og «her må det gjøres noe så fort som mulig». Jeg følte at alle egentlig bare kastet alt de hadde i hendene og prioriterte oss. [...]

I dette tilfellet opplevde de involverte at det måtte handles raskt, og en god rolleavklaring på forhånd blir av avdelingslederen beskrevet som en forutsetning for å få det til:

Hvordan man skal jobbe må være litt avklart i utgangspunktet i forkant, sånn at man ikke må avklare det hver gang man skal jobbe med noe, hvis du skjønner hva jeg mener.

Casen viser også eksempler på andre svært uvanlige samarbeidspraksiser; at én fagperson tar hovedansvaret og passer på at alle rundt gjør det de skal til riktig tid (PD9), og at ingen av de involverte fagpersonene slipper taket i saken (PD10). Videre ble det beskrevet hvordan de sammen sikret at familien hadde støtte gjennom sommerferien:

Vi satte oss rett og slett ned og lagde en oversikt over i forhold til når den ene instansen har ferie, og den andre har da. Okay, når de har ferie da, hvem kan være kontaktperson den uka?

Det kommer også frem at de profesjonelle hjelperne var opptatt av hele familien. De forteller at det var et tett samarbeid mellom behandlere på DPS, familieavdelingen som arbeidet med å støtte mor, avdelingslederen på skolen og helsesykepleieren. De profesjonelle som samarbeidet var også opptatt av å bygge nettverk rundt familien. Home-start kontakten uttrykker:

Dette er jo liksom kjepphesten min da, dette med at jeg tror nesten alle søknadene jeg får inn i forhold til home-start og familieavdelingen her, så står det «lite nettverk». Så jeg startet med å søke i Gjensidigesstiftelsen slik at vi fikk til aktiviteter sammen med disse familiene og familiekontaktene.

Det ble også jobbet med å normalisere barnevernstiltak, blant annet ved å kalle det «bonusfamilie» istedenfor fosterhjem, noe som også anses å være en svært uvanlig praksis (PD11). Mor forteller om dette:

[...] jeg kommer aldri til å klare å ha dem hundre prosent, men så prøver jeg å normalisere situasjonen litt da. Da tenker jeg at jeg er heldig som får den hjelpen av

barnevernet, hvor vi har den muligheten til å ... vi kaller det bonusfamilie vi nå, for jeg synes det høres triveligere ut enn fosterhjem liksom.

Oppsummering

En samlet analyse av erfaringstemaer fra casene viser at det er stor grad av sammenfall mellom slutningstemaer på tvers. Analysene munnet ut i en rekke overordnede slutningstemaer (se Tabell 2), der disse også knyttes til tre disposisjonstemaer: 1) Utnyttelse av strukturelt handlingsrom, 2) interpersonlig helhetskompetanse og 3) kontekst for tillit.

Diskusjon

Det første disposisjonstemaet handler om *utnyttelse av strukturelt handlingsrom*. Det må på den ene siden finnes lovmessige og organisasjonsmessige strukturer som er tilstrekkelig romslige til at alle involverte har et handlingsrom til å være fleksible og bruke tid når det er nødvendig. På den andre siden, er det grunn til å tro at hjelperne i casene også hadde personlig mot som gjorde at de våget å utnytte strukturene på kreative måter. Utnyttelse av handlingsrommet kommer blant annet til uttrykk i «Alternativ opplæringsarena» ved at skolen utforsker løsninger på andre arenaer, og at geografiske grenser ikke betraktes som hindre. Aktørene er åpne for å finne løsninger andre steder enn der man vanligvis leter. I «12 aktører» viser dette disposisjonstemaet seg når aktørene kontakter hverandre på tvers av sektorgrenser, og sørger for å prioritere denne familien og la andre vente. Strukturelle hindringer, som ulike mål og profesjonskulturer, ser ikke ut til å hemme samarbeidet i de to casene. Heller ikke utfordringer knyttet til roller, ansvarsområder og kommunikasjon (Johannessen et al., 2019; Mælan et al., 2019; Nyhus, 2011), eller til praktisering av taushetsplikt (Stang et al., 2013). Tid er en viktig strukturell ramme (Paulsen, 2008), der aktørene vektlegger å «ta seg tid», eller sender ballen videre til noen som har tilstrekkelig tid og muligheter til å følge opp. «Inn på tunet» investerer tid i samspillet med de unge, og Hjelperne i «12 aktører» håndterer tidsrammer ved å planlegge fremover. Slik vi tolker praksisene i casene, vitner de om en sterk bevissthet om viktigheten av tid, og et engasjement som kommer til uttrykk i aktørenes prioriteringer. Hjelperne er opptatt av å ta tak i problemet så tidlig som mulig, handle når det trengs og legge andre oppgaver til side selv om det kan gå ut over arbeidet i andre saker.

Det andre disposisjonstemaet dreier seg om *interpersonlig helhetskompetanse*, definert som evnen til å se og forstå helheten og den bredere konteksten til problemene, og samtidig holde fast ved overordnet intensjon om å hjelpe ut fra den enkeltes behov. Casene viser kommunikasjon og kompetanser som strekker seg utover enkeltindividet og som involverer samspill mellom profesjonelle hjelpere og sårbare unge (Paulsen, 2008). Helhetskompetanse innebærer en helhetlig tilnærming, både til den sosiale floken og til samhandlingen om hvilke rammer som skapes i situasjonen og i samarbeidsprosessene over tid. Også i dette disposisjonstemaet ser vi at aktørene ikke lar ulike forståelser bli et hinder (Markussen & Røed, 2020). Vi gjenfinner helhetskompetanse i begge casene, blant annet i evnen til å være opptatt av helheten i unges livssituasjon. Samarbeidet preges av anerkjennelse av opplevelsen til den som mottar hjelp, noe som er viktig for å kunne navigere seg frem i samarbeidet (Germundsson, 2011). Aktørene ser at problemet er komplekst og må følges opp fra ulike hold; de snakker åpent om saken for å få et bredest mulig bilde og tilgang til tjenestene som trengs. Den interpersonlige helhetskompetansen

viser seg også når enkeltaktører tar et helhetlig ansvar for samarbeidsprosessen, uten at andre slipper taket. Samtidig ser vi at aktørene samarbeider kun når det er nødvendig for å oppnå gode løsninger – samarbeidet er ikke et mål i seg selv (Oleson & Lo, 2022).

Det tredje disposisjonstemaet viser til hvordan det er skapt en *kontekst for tillit*, eller «en kontekst av den profesjonelles respekt for den andres verdighet og den andres tillit til den profesjonelles autoritet» (Paulsen, 2008). Det handler om tillit både mellom mennesker og til institusjoner (Lo, 2022). I begge casene er det en kontekst av tillit som gjør at de unge blir aktivt medskapende i prosessen. I casene ser vi dette når aktører unngår å forhåndsdømme og starter der den unge er – som når driveren av Inn på tunet er opptatt av guttens utgangspunkt og interesser. Vi ser det også når hjelperne i «12 aktører» skaper forutsigbarhet for moren ved å planlegge oppfølging gjennom sommerferien. Hjelperne tar utgangspunkt i behovene og utfordringene i situasjonen, og tilpasser handlinger og tiltak etter dette – og ikke motsatt. Offentlige tjenesteytere er i posisjon til å sette noen rammer, for eksempel ved å definere hvilken type praksis som faller «innenfor» eller «utenfor» normen. Dermed blir rammesetting i seg selv et kraftig redskap i samarbeidsprosesser.

Konklusjon

I denne artikkelen har vi utforsket hva som kjennetegner to konkrete eksempler på positivt avvikende samarbeidsprosesser ved oppfølging av unge. Å utforske praksiser der man lykkes *til tross*, er en viktig kilde til kunnskap, læring og endring. Oppsummert handler det om utnyttelse av eksisterende handlingsrom, samt å handle på tvers av gjeldende strukturer når det gjelder bruk av tid. Videre handler det om at hjelperne har interpersonlig helhetskompentanse og utholdenhet som utløser kloke handlinger over tid – som enkeltindivider, og særlig i samspill med hverandre. Hvilke strukturer og mekanismer som ligger til grunn for denne typen interpersonlig helhetskompentanse krever ytterligere studier. Videre preges praksisen i casene av åpen kommunikasjon og prioritering av å bygge trygge relasjoner, både i samarbeid med de unge og mellom fagpersoner på tvers av ansvarsområder. I en kontekst preget av gjensidig tillit, kan hjelperne komme i posisjon til å hjelpe, og samarbeidet kan få et positivt utfall. I tråd med PD-tilnærmingens «bottom-up»-perspektiv, er det opp til praksisfeltet å vurdere om temaene vi har avdekket bidrar til innsikt og om det er mulig å finne måter å forsterke disse praksisene på.

Referanser

- Barry, C. A., Britten, N., Barber, N., Bradley, C. & Stevenson, F. (1999). Using reflexivity to optimize teamwork in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 9(1), 26–44. <https://doi.org/10.1177/104973299129121677>
- Berger, R. (2015). Now I see it, now I don't: Researcher's position and reflexivity in qualitative research. *Qualitative Research*, 15(2), 219–234. <https://doi.org/10.1177/1468794112468475>
- Borge, A. I. H. (2018). *Resiliens – risiko og sunn utvikling*. Gyldendal.
- Bråten, R. H. & Sten-Gahmberg, S. (2022). Unge uføre og veien til uføretrygd: The path to disability benefits for young people. *Søkelys på arbeidslivet*, 39(1), 1–19. <https://doi.org/10.18261/spa.39.1.4>
- Eisenhardt, K. M. & Graebner, M. E. (2007). *Theory Building From Cases: Opportunities and Challenges*. *Academy of Management Journal*, 50(1), 25–32. <https://doi.org/10.5465/amj.2007.24160888>
- Flyvbjerg, B. (2006). *Five Misunderstandings About Case-Study Research*. *Qualitative Inquiry*, 12(2), 219–245. <https://doi.org/10.1177/1077800405284363>

- Forslund, A. & Liljeberg, L. (2020). *Unga som varken arbeider eller studerer - en kartlegging og kunnskapsøversikt*. Forte - Forskningsrådet for helse, arbeidsliv og velferd.
- Frøyland, K. & Pedersen, E. (2019). *Betydningen av vanlig arbeid for samfunnsinkludering av barn og unge. En avgrenset sammenstilling av forskningsbasert kunnskap* (AFI FOU-RESULTAT 07-2019). Arbeidsforskningsinstituttet, Oslomet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/20.500.12199/2869>
- Frøyland, K. (2020). Arbeidsinkludering av utsett ungdom: –kva slags utfordring er det? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(3), 187–200. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-03-03>
- Frøyland, K., Ballo, J. G., Leseth, A., Sadeghi, T., Abdelzadeh, A., Anvik, C. H., Alecu, A. I., Einarsdóttir, M., Gaini, F., Görlich, A., Julkunen, I. & Larsen, C. V. L. (2022). *Inkludering av unge i skole, arbeid og samfunn – en sammenstilling av kunnskap fra nordisk forskning* (AFI-rapport 2022:02). Arbeidsforskningsinstituttet, Oslomet. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/handle/11250/2984178>
- Fyhn, T., Rebecca, R. & Vigdis, S. (2021). *Unge som står utenfor arbeid, opplæring og utdanning (NEET). En analyse av unge i NEET-kategorien* (Rapport 2-2021). NORCE Helse. <https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/handle/11250/2770190>
- Germundsson, P. (2011). *Lærere, sosialsekretærer og barn som får illa: Om sociala representationer och interprofessionell samverkan* [Doktorgradsavhandling]. Örebro universitet.
- Gobo, G. (2014). *Sampling, representativeness and generalizability* Sage. I C. Seale, G. Gobo, J. F. Gubrium, & D. Silverman, (Red.) *Qualitative research practice* (s. 435–456). Sage. <https://doi.org/10.4135/9781848608191>
- Herington, M. J. & van de Fliert, E. (2018). Positive deviance in theory and practice: A conceptual review. *Deviant Behavior*, 39(5), 664–678. <https://doi.org/10.1080/01639625.2017.1286194>
- Jakobsen, T. G. (2021). *Vitenskapsfilosofi og kritisk realisme: Et ikke-antroposentrisk alternativ*. Fagbokforlaget.
- Johannessen, B., Skotheim, T. & Holst-Jæger, J. E. (2019). Samarbeid om elever på tvers. *Bedre skole*, 1, 12–16.
- Kindt, M. T. & Strand, A. H. (2020). *Hele mennesker – delte tjenester. Utenforskap blant unge i utsatte boområder* (FAFO Rapport 2020:12). Fafo. <https://www.fafo.no/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/hele-mennesker-delte-tjenester>
- Lo, C. (2022). Om institusjonell og mellommenneskelig tillit (og mistillit) i samarbeid mellom velferdstjenester. I I. J. P. Breimo, C. H. Anvik, & E. S. B. Lo, (Red.) *Mot bedre samarbeid? Betragtninger fra studier av norske velferdstjenester* (s. 38–54). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215045030-2022>
- Mælan, E. N., Tjomsland, H. E., Baklien, B. & Thurston, M. (2019). Helping teachers support pupils with mental health problems through inter-professional collaboration: A qualitative study of teachers and school principals. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1570548>
- Markussen, S. & Røed, K. (2020). Bidrar medikalisering av ungdom til utstøtning fra skole og arbeidsliv? *Søkelys på arbeidslivet*, 37(4), 219–237. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2020-04-01>
- Mawn, L., Oliver, E. J., Akhter, N., Bamba, C. L., Torgerson, C., Bridle, C. & Stain, H. J. (2017). Are we failing young people not in employment, education or training (NEETs)? A systematic review and meta-analysis of re-engagement interventions. *Systematic Reviews*, 6(1), 1–17. <https://doi.org/10.1186/s13643-016-0394-2>

- Nyhus, L. (2011). Refleksjon, læring og endring på ulike nivå: Et metaperspektiv. I I. G. Haugsbakk, Ø. Haaland, & S. Dobson, (Red.) *Pedagogikk for en ny tid* (s. 73–101). Oplandske Bokforlag. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2011-04-02>
- Ødegård, A. & Willumsen, E. (2021). Felles innsats eller solospill? En kvalitativ studie om tjenesteyteres samarbeid omkring barn og unge. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 88(4), 188–199. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2011-04-02>
- Oleson, E. S. B. & Lo, C. (n.d.). *Epilog: Når Samarbeid Blir Både Løsning Og Problem* Universitetsforlaget. I I. J. P. Breimo, C. H. Anvik, C. Lo, & E. S. B. Olesen, (Red.) *Mot Bedre Samarbeid? Betragtninger Fra Studier AV Norske Velferdstjenester* (s. 172–179). Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215045030-2022>
- Pascale, R., Sterning, M. & Sternin, J. (2010). *The Power of Positive Deviance*. Harvard Business Press.
- Paulsen, M. (2008). *Profesjonelle interpersonlige kompetanser i samsvar med yrkesetiske normer og verdier* [Doktorgradsavhandling]. Karlstads universitet. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2021-01-05>
- Pedersen, L. M. L. (2021). Samarbeid som arbeid: Betydningen av tid. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 24(1), 49–61. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2021-01-05>
- Pillow, W. (2003). Confession, catharsis, or cure? Rethinking the uses of reflexivity as methodological power in qualitative research. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 16(2), 175–196. <https://doi.org/10.1080/0951839032000060635>
- Rankl, F., Johnson, G. A. & Vindrola-Padros, C. (2021). Examining what we know in relation to how we know it: A team-based reflexivity model for rapid qualitative health research. *Qualitative Health Research*, 31(7), 1358–1370. <https://doi.org/10.1177/1049732321998062>
- Rittel, H. W. J. & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155–169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Singhal, A., Perez, L. & Kosyluk, K. (2020). Finding employment for clients with mental illness. A positive deviance inquiry at the Oklahoma Department of Rehabilitation Services. *Positively Deviant Series, Case 1*.
- Sønderskov, M., Saltkjel, T. & Rønningstad, C. (2022). Antologiens bidrag: kunnskapsutvikling om inkludering i arbeidslivet gjennom samhandling. I T. Saltkjel, C. Rønningstad, & M. Sønderskov, (Red.) *Samhandling og inkludering i arbeidslivet* (s. 308–331). Cappelen Damm.
- Stang, E. G., Aamodt, H. A., Sverdrup, S., Kristoffersen, L. B. & Winsvold, A. (2013). *Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt. Regelkunnskap og praksis* (NOVA-rapport 3/2013). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://doi.org/10.7577/nova/rapporter/2013/3>
- Sternin, J. (2002). Positive deviance: A new paradigm for addressing today's problems today. *Journal of Corporate Citizenship*, 5, 57–62. <https://doi.org/10.9774/GLEAF.4700.2002.sp.00007>
- Sveinsdóttir, V., Eriksen, H. R., Baste, V., Hetland, J. & Reme, S. E. (2018). Young adults at risk of early work disability: Who are they? *BMC Public Health*, 18. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6095-0>
- Wiltshire, G. & Ronkainen, N. (2021). A realist approach to thematic analysis: Making sense of qualitative data through experiential, inferential and dispositional themes. *Journal of Critical Realism*, 20(2), 159–180. <https://doi.org/10.1080/14767430.2021.1894909>
- Winsvold, A. (2011). *Evalueringen av prosjektet: Sammen for barn og unge - bedre samordning av tjenester til utsatte barn og unge* (NOVA Rapport 18/11). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods* (3. utg). Sage.